

مقاله مروری

بررسی هزینه‌های اقتصادی، بهداشتی، روانی و اجتماعی تحمیل شده بر خانواده و جامعه ناشی از مرگ مادر: یک مقاله مروری

نسرین سرافراز^{۱*}، اقبال سخاوتی^۲، غلامعلی حقیقت^۳، فائزه غفوری^۴

^۱ مربی، گروه پرستاری و مامایی، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه آزاد اسلامی لارستان، لارستان، ایران
^۲ مربی، گروه بهداشت حرفه‌ای، دانشکده بهداشت، دانشکده علوم پزشکی لارستان، لارستان، ایران
^۳ مربی، گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جیرفت، جیرفت، ایران
^۴ دانشجوی دکتری مامایی، گروه مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۱۵

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۰

*مؤلف مسئول

نسرین سرافراز

مربی، گروه پرستاری و مامایی،

دانشکده پرستاری مامایی،

دانشگاه آزاد اسلامی لارستان،

لارستان، ایران

تلفن: ۰۹۱۷۳۸۲۳۰۶۹

پست الکترونیک:

Sarafraz1385@gmail.com

چکیده

مقدمه: میزان مرگ و میر مادران به علت عوارض بارداری و زایمان از مهم‌ترین شاخص‌هایی است که نشان‌دهنده وضعیت توسعه کشورها می‌باشد. در این مقاله سعی شده است تا با تعیین هزینه‌های ناشی از مرگ مادر و تأثیر این هزینه‌ها بر سلامت خانواده و جامعه، راهکارهایی جهت پیشگیری از بروز مرگ‌های مشابه و بهبود آن اتخاذ شود.

روش کار: مقاله حاصل یک مطالعه مروری است که با جستجو در پایگاه‌های ایرانی و بین‌المللی WHO، Elsevier، Springer، PubMed، IranMedex، google scholar، SID و سایت WHO بین سال‌های ۲۰۱۶-۱۹۷۳ نگاشته شده است. حدود ۷۸ عنوان در جستجوی اولیه به دست آمد که بعد از مطالعه خلاصه ملاقات، ۲۰ مقاله که با هدف اصلی این مطالعه همخوانی داشت انتخاب گردید.

یافته‌ها: مهم‌ترین اثرات مرگ مادران برای کودکان، خانواده و جامعه شامل افزایش مرگ کودکان، افزایش کودکان کار و افزایش میزان سوء تغذیه و بیماری در کودکان، انحلال خانواده، رشد خانواده‌های تک والدی و افزایش بیماری‌های روانی در سایر اعضای خانواده و جامعه می‌باشد.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد که زنان و بخصوص مادران نقشی بسیار کلیدی در خانواده و تربیت فرزندان داشته و مرگ مادران می‌تواند وسیله‌ای برای کاهش سرمایه و تولید خانوار، انحلال خانواده و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و روانی گردد. شناخت عوامل مؤثر بر این شاخص مهم، ما را در اتخاذ اقدامات مؤثر برای ارتقای سلامت مادر و به دنبال آن کاهش هزینه‌های تحمیل شده بر خانواده و جامعه ناشی از مرگ مادر، یاری می‌نماید.

کلید واژه‌ها: مرگ مادر، هزینه اقتصادی و اجتماعی، هزینه غیرمستقیم

Investigation of the Economic, Health, Psychological and Social Costs Imposed on Family and Society due to Mother's Death: A Review Paper

Review Article

Nasrin Sarafraz^{1*}, Eghbal Sekhavati², Gholam Ali Haghighat³, Faezeh Ghafoori⁴

¹ Instructor, Department Of Nursing and Midwifery, Faculty Of Nursing and Midwifery, Islamic Azad University, Larestan Branch, Larestan, Iran

² Instructor, Department of Occupational Health, Faculty Of Health, Larestan School of Medical Sciences, Larestan, Iran

³ Instructor, Department of Environmental Health Engineering, Faculty Of Health, Jiroft University of Medical Sciences, Jiroft, Iran

⁴ PhD Student, Department Of Midwifery, Faculty Of Nursing And Midwifery, Tehran University Of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: Maternal mortality rate, resulted from complications of pregnancy and childbirth, is one of the most important indicators that indicates the development status of countries. This paper has attempted to find ways to prevent similar deaths and improve the status by determining the costs of maternal death and the impact of these costs on the health of family and community.

Methods: The study is a review article conducted by searching through Iranian and international databases such as Elsevier, Springer, PubMed, IranMedex, google scholar and SID as well as WHO and UNFPA sites from 1973 to 2016. Approximately, 78 titles were identified in the initial search. After studying the summary of the articles, 20 articles that were consistent with the main objective of this study were selected.

Results: The most important consequences of mother's death for children, families and society include increase in child mortality, child labor, malnutrition and disease in children as well as the dissolution of families, the growth of single-parent families and increase in mental illness in other members of the family and society.

Conclusion: The results showed that women and especially mothers play a very important role in family and parenting and that the death of mothers can result in reducing capital and household production, dissolving families and creating economic, social and psychological problems. Identifying the factors affecting this important indicator helps take effective measures to promote maternal health and, consequently, reduce the costs imposed on the family and society by mother's death.

Keywords: Maternal death, social and economic costs, indirect costs

Article Info

Received: Oct. 07, 2017

Accepted: Dec. 11, 2017

*Corresponding Author:
Nasrin Sarafraz

Instructor, Department Of
Nursing and Midwifery,
Faculty Of Nursing and
Midwifery, Islamic Azad
University, Larestan
Branch, Larestan, Iran

Tel: 09173823069

Email:
Sarafraz1385@gmail.com

Vancouver referencing:

Sarafraz N, Sekhavati E, Haghighat GA, Ghafoori F. Investigation of the Economic, Health, Psychological and Social Costs Imposed on Family and Society due to Mother's Death. *Journal of Jiroft University of Medical Sciences* 2017; 3(3): 249-258.

مقدمه

بارداری، تولد نوزاد و مادر شدن می‌تواند دورانی پر از شغف و شادی برای افراد خانواده به‌ویژه زنان باشد گرچه متأسفانه در اکثر کشورهای در حال توسعه، این دوران با پیشامدهای ناگواری همراه است. در این کشورها حاملگی و زایمان از علل اصلی مرگ، بیماری و معلولیت زنان سنین باروری است و ۲۳-۲۵ درصد مرگ‌های این گروه سنی و حداقل ۱۸ درصد بار بیماری‌های زنان ۴۴-۱۵ ساله را به خود اختصاص می‌دهد (۱).

بنا بر تعریف WHO مرگ مادری عبارت است از مرگ زن در دوران بارداری یا چهل و دو روز پس از آن، بدون توجه به مدت بارداری و محل جایگزینی جنین، به هر علت مرتبط با بارداری و یا اقدامات مربوط به آن می‌باشد. مرگ ناشی از علل تصادفی یا اتفاقی جزو مرگ‌های دوران بارداری نیست. همچنین مرگ زن بین چهل و دو روز تا یک سال پس از زایمان را مرگ دیررس مادری می‌نامند (۲).

بر اساس آمار سازمان جهانی بهداشت، سالیانه بیش از ۵۰۰ هزار زن (حدود یک مرگ در هر دقیقه) به این دلیل جان می‌سپارند (۳). مرگ‌ومیر مادران، یکی از عمده‌ترین خطرات تهدیدکننده حیات انسانی است؛ به گونه‌ای که مرگ مادر باعث افزایش مرگ کودکان زیر ۱۰ سال به‌خصوص دختران، حتی تا ۴ برابر می‌شود (۴).

شاخص نسبت مرگ‌ومیر مادران از مهم‌ترین شاخص‌هایی است که نشان‌دهنده وضعیت کلی سلامت زنان در جامعه و وضعیت توسعه کشورها می‌باشد (۵) و همواره کاهش آن از تعهدهای مهم کشورها بوده است. بر اساس اهداف توسعه هزاره، کشورهای جهان متعهد شدند که از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ میزان مرگ‌ومیر مادران خود را ۷۵ درصد کاهش دهند (۶،۷) این در حالی است که تاکنون تنها ۱۶ کشور به این هدف رسیده‌اند و با کاهشی حدود ۱/۳

درصد در سال، تقریباً ۵۰ درصد کاهش در میزان مرگ مادران در سراسر جهان رخ داده است (۲).

با بررسی نمودار روند نسبت مرگ‌ومیر مادران باردار در ۲۰ سال اخیر از سال ۲۰۱۰-۱۹۹۰، می‌توان گفت که این نسبت سیر نزولی داشته، به‌طوری‌که در سال ۱۹۹۰ نسبت مذکور از ۱۲۰ به ۲۱ مورد مرگ مادر باردار به ازای ۱۰۰ هزار تولد زنده در سال ۲۰۱۰ رسیده است (۸). طبق گزارش‌های صندوق جمعیت سازمان ملل متحد میزان مرگ‌ومیر مادران ایرانی در طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۳ میلادی با شیبی تند کاهش یافته است، به‌طوری‌که میزان مرگ مادران از ۱۵۰ مرگ در سال ۱۹۹۰ به ۳۰ مرگ در سال ۲۰۱۳ کاهش یافته است (۹).

در ۶۰ تا ۸۰ درصد موارد، مرگ مادر به علت خونریزی، زایمان سخت، اختلال فشار خون در بارداری، عفونت‌ها و عوارض سقط‌های غیربهداشتی اتفاق می‌افتد. در کشورهای در حال توسعه ۶۱ درصد قابل توجهی از مرگ‌ها پس از زایمان اتفاق می‌افتد که حدود ۷۸ درصد آن مربوط به ۲۴ تا ۴۸ ساعت اول بعد از زایمان است. تعداد بی‌شماری از زنان گرچه زنده می‌مانند ولی از معلولیت‌های متعدد و گاه طولانی مدت رنج می‌برند (۱). این در حالی است که با اقدامات ساده و تأمین امکانات و تجهیزات اولیه می‌توان از بروز عوارض و مرگ مادری پیشگیری کرد.

مادران به‌عنوان هسته اصلی و محور سلامت خانواده‌اند و مرگ‌ومیر و ناتوانی آن‌ها تمامی ابعاد سلامت خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد و آثار نامطلوب بیماری و مرگ آنان بر سلامت خانواده و جامعه غیرقابل چشم‌پوشی است. مرگ مادر در بقاء کودک، خانواده و در نهایت توسعه جامعه نیز نقش تعیین‌کننده‌ای دارد (۱۰)؛ بنابراین مرگ مادر، مرگ یک نفر نیست، بلکه مرگ و ناتوانی خانواده و جامعه است (۴). این تأثیر به‌ویژه در مواردی که مرگ‌ومیر مادران شدید، غیرمنتظره

۱. مقالات در یکی از مجلات معتبر داخلی یا خارجی چاپ شده باشد.
 ۲. در مطالعه، به یکی از عواقب مرگ و میر مادر بر روی خانواده و جامعه و هزینه‌های تحمیل شده بر آن‌ها اشاره شده باشد.
 ۳. امکان دسترسی به کل مقاله وجود داشته باشد.
- در این مطالعه هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی، روانی و بهداشتی ناشی از مرگ مادر و تأثیر این هزینه‌ها بر سلامت کودکان، خانواده و جامعه مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

بررسی مرگ مادر در قالب یک نظام مراقبت انجام می‌شود. این نظام با هدف کاهش میزان مرگ و عوارض ناشی از بارداری و زایمان از طریق کشف مسیری که هر مادر تا زمان مرگ طی کرده، شناسایی عوامل قابل اجتناب در هر مرگ و طراحی مداخله به منظور حل مشکلات و کاهش هزینه‌های ناشی از مرگ مادر و جلوگیری از وقوع مرگ‌های مشابه اجرا می‌گردد.

به نظر می‌رسد بررسی عواقب بالقوه اقتصادی، بهداشتی، اجتماعی، روانی و سایر عواقب غیراقتصادی ناشی از مرگ مادر آشکار است اما به طور کلی برآورد میزان مشکل عمدتاً به علت عدم وجود اطلاعات مناسب و قابل اعتماد امکان‌پذیر نیست، لذا شناسایی عواقب مرگ مادر در جامعه دشوار است. جدول شماره ۱ به طور مختصر اثرات مرگ مادر بر کودکان، خانواده و جامعه را نشان می‌دهد.

و همراه با عوارض نوزاد باشد می‌تواند تأثیرات زیادی در سلامت و رفاه کودکان بازمانده، عملکرد اساسی یک خانواده و جامعه ایجاد کند. شدت پیامدهای اجتماعی و اقتصادی که در نتیجه بهداشت ضعیف مادران ایجاد شده است بسته به وضعیت توانمند بودن زنان، وضعیت مالی و سلامت خانواده و توسعه اقتصادی و اجتماعی در جامعه متفاوت است (۱۱).

با توجه به نیاز به درک ارتباط بین مرگ و میر مادران، پیامد کودک و اثرات آن بر خانواده و جامعه و همچنین جهت درک مکانیسم‌های که از طریق آن این عوامل با هم مرتبط هستند، این مطالعه با هدف تعیین هزینه‌های ناشی از مرگ مادر و تأثیر این هزینه‌ها بر سلامت خانواده و جامعه انجام شد.

روش کار

این مطالعه مروری با جستجو در پایگاه‌های معتبر ایرانی و بین‌المللی Elsevier، Springer، PubMed، SID، google scholar، IranMedex و سایت سازمان جهانی بهداشت (WHO) و صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA) با استفاده از کلید واژه‌های انگلیسی Socioeconomic Cost، Maternal Mortality، Indirect Cost و کلید واژه‌های فارسی مرگ مادر، هزینه اقتصادی اجتماعی و هزینه غیرمستقیم در بازه زمانی ۲۰۱۶-۱۹۷۳ جمع‌آوری و تدوین شده است. در مروری بر مطالعات حدود ۷۸ عنوان در جستجوی اولیه به دست آمد که بعد از مطالعه خلاصه ملاقات، ۲۰ مقاله که با هدف اصلی این مطالعه همخوانی داشت انتخاب گردید.

به منظور ورود مقالات به این مطالعه، مطالعات انجام شده باید دارای ویژگی‌های زیر بودند:

جدول ۱: اثرات بالقوه مرگ مادر بر کودکان، خانواده و جامعه

اثرات بالقوه	کودکان	خانواده	جامعه
دموگرافیک	افزایش مرگ کودکان	مرگ مادر باعث انحلال خانواده و یا تشکیل یک خانواده جدید می‌شود	مرگ مادر باعث افزایش تعداد خانواده‌های تک‌والدی و افزایش کودکان یتیم می‌شود.
اقتصادی	افزایش کودکان کار	کاهش بهره‌وری در خانواده، تحمیل هزینه‌های درمانی و مراسم کفن و دفن به خانواده، تحمیل بار اقتصادی بر دوش یک والد	کاهش بهره‌وری و سرمایه‌گذاری و به دنبال آن اختلال در رشد اقتصادی در جامعه
سلامت بهداشتی	افزایش میزان سوء تغذیه و بیماری در کودکان، اختلال در رشد و تکامل کودک	کاهش استفاده از خدمات بهداشتی درمانی در سایر اعضای بازمانده خانواده و افزایش بیماری	کاهش استفاده از خدمات بهداشتی درمانی و افزایش بیماری در جامعه
روانی	افسردگی و سایر بیماری‌های روانی	افسردگی و سایر بیماری‌های روانی	افسردگی و سایر بیماری‌های روانی
اجتماعی	انزوای اجتماعی، افزایش بزهکاری و انحرافات جنسی در کودک، افت تحصیلی	انزوای اجتماعی و تغییر رویه در مراقبت از کودکان و افراد سالمند در خانواده، افزایش مشکلاتی نظیر بدبینی و خشونت و ناامیدی در خانواده	تغییر رویه در مسئولیت‌پذیری و مراقبت از افراد سالمند و ناتوان، از دست دادن رهبران اجتماعی، افزایش جرم و جنایت در جامعه، از دست دادن سرمایه اجتماعی

بحث

برای رسیدن به اهداف توسعه هزاره، بهداشت دوران بارداری باید به‌عنوان بخشی از طیف مراقبت‌ها باشد که خدمات مربوط به سلامت کودکان، نوزادان و مادران را در بر می‌گیرد. مطالعه‌ای که سوزا در سال ۲۰۰۷ انجام داد، نشان داد سالانه ۲۰ میلیون زن از شرایط حاد سلامتی مرتبط با حاملگی رنج می‌برند که اکثریت این زنان در قاره‌های آفریقا و آسیا سکونت می‌کنند متأسفانه در بخش‌هایی از آفریقا روند مرگ‌ومیر مادران در حال افزایش است (۱۲).

مرگ‌ومیر مادران در اغلب موارد (۹۸-۸۸ درصد موارد) قابل پیشگیری است. مؤثرترین راه جهت پیشگیری از وقوع

مرگ مادر افزایش کمی و کیفی مراقبت‌های بهداشتی خصوصاً در دوران بارداری، زایمان و بعد از زایمان، ارجاع به‌موقع مادر و آموزش به او و خانواده‌اش می‌باشد بررسی‌ها حاکی از آن است که مراقبت‌های حین حاملگی عامل بسیار مهمی در سلامت مادران است (۱۳) که این مراقبت‌ها برای کشورها هزینه‌بر خواهد بود. انسور و مک نامی بیان کردند که هزینه یک عامل کلیدی برای میزان کم استفاده مادران از خدمات مراقبت سلامت در بین زنان فقیر است (۱۴). البته مقایسه هزینه‌های مرتبط با دریافت مراقبت‌های دوران بارداری، زایمان و پس از زایمان، نشان می‌دهد زنانی که فوت می‌کنند به‌طور چشمگیری متحمل هزینه‌های بالاتری نسبت به زنانی هستند که حاملگی و زایمان بدون خطری داشته‌اند (۱۱).

از مرگ، کاهش بهره‌وری نیروی کار و سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی و در نهایت سرمایه‌گذاری کل اقتصاد است (۱۸).

Kirigia به منظور برآورد هزینه‌های غیرمستقیم مرگ‌ومیر مادران، میزان کاهش سهم غیر سلامت تولید ناخالص داخلی منتسب به مرگ مادر را محاسبه کرد. در این مطالعه برای محاسبه میزان مرگ‌ومیر مادران از منابع منتشر شده از سال ۱۹۹۰-۲۰۱۰ توسط سازمان جهانی بهداشت، یونیسف، صندوق جمعیت ملل متحد و بانک جهانی استفاده شد. برای محاسبه ارزش آتی کاهش سهم غیر سلامت تولید ناخالص داخلی به ارزش فعلی از نرخ تنزیل ۳ درصد استفاده شد. نتایج مطالعه نشان داد که مرگ مادر تأثیر منفی زیادی بر روی سرانه تولید ناخالص داخلی دارد در این مطالعه به ازای ۱۴۷۷۴۱ مرگ مادر که در ۴۵ کشور در منطقه آفریقا در سال ۲۰۱۰ رخ داده بود سهم غیر سلامت تولید ناخالص داخلی به میزان ۴۵۰۰۰۰۰۰۰ دلار کاهش یافت (۱۹).

مرگ مادر علاوه بر هزینه‌های مالی و اقتصادی دارای عواقب بهداشتی، روانی و اجتماعی و سایر عواقب غیراقتصادی نیز می‌باشد که در ذیل به آن اشاره می‌شود.

هزینه‌های بهداشتی ناشی از مرگ مادر بر کودک و خانواده: تأثیر گذاشته و پیامدهای ناگواری را در پی خواهد داشت. به نظر می‌رسد که مرگ مادر بر فرزندان و شوهر خیلی دشوار است، نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد مرگ مادر بیش از آنکه شوهر را تحت تأثیر قرار دهد، احتمال دارد فرزندان را به شدت تحت تأثیر عوارض فقدان مادر قرار دهد (۲۰).

مرگ و ناتوانی مادران در بقاء کودک نقش بسزایی داشته و با مرگ مادر، خانواده عضو اصلی خود را برای مدیریت و مراقبت کودکان از دست می‌دهد و احتمال مرگ کودک تا پنج سالگی، دو تا سه برابر بیشتر می‌شود (۲۱).

سرمایه‌گذاری بر سلامت مادران نه تنها وضعیت سلامت مادر و خانواده را بهبود می‌بخشد، بلکه تعداد زنان مولد نیروی کار و وضعیت اقتصاد و سلامت جامعه و کشور را ارتقاء می‌بخشد. مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی نه تنها در توسعه‌ی ظرفیت‌ها و توانایی‌های زنان، بلکه در توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه نقشی کلیدی دارد. کشوری که به دنبال توسعه یا تسریع فرایند توسعه است، نمی‌تواند نیمی از نیروی انسانی خود را نادیده بگیرد (۱۵).

لورنزن (۲۰۰۵) تأثیر نرخ مرگ‌ومیر مادران را بر رشد اقتصادی تجزیه و تحلیل می‌کند. وی نتیجه می‌گیرد نرخ مرگ‌ومیر بالا موجب کاهش رشد اقتصادی می‌شود (۱۶).

ی شبیه‌سازی اقتصادی مبتنی بر اطلاعات و آمار خانوارها نشان می‌دهد که افزایش نرخ مشارکت زنان در نیروی کار در سطحی که متناسب با معلومات، تحصیلات و ساختار سنی آنان باشد می‌تواند میانگین درآمد خانوار را تا ۲۵ درصد بالا ببرد. این جهش برای بسیاری از خانواده‌ها به منزله پروانه ورود به طبقه متوسط می‌باشد. تحلیل‌های مبتنی بر آمار از کشورهای مختلف نشان می‌دهد که سطوح بالاتر درآمد سرانه با افزایش میزان مشارکت زنان در نیروی کار به دست می‌آید که خود منتهی به رشد سریع اقتصادی می‌شود. اگر در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا نرخ مشارکت زنان در بازار کار به میزانی بود که متناسب با سطح تحصیلی و ساختار سنی آنان باشد، رشد سالانه تولید ناخالص سرانه داخلی در دهه ۱۹۹۰ می‌توانست تا ۰/۷ درصد در سال بیشتر از آنچه عملاً به دست آمد افزایش یابد. این درآمد از دست رفته در مقایسه با رشد سالانه تولید ناخالص داخلی که عملاً ۱/۹ درصد طی دهه ۱۹۹۰ بود رقم قابل ملاحظه‌ای است (۱۷).

مرگ مادر منجر به کاهش در تولید، درآمد و مصرف کالاها و خدمات غیربهداشتی می‌شود. کانال‌های اصلی که از طریق آن مرگ مادر اقتصاد کلان را تحت تأثیر قرار می‌دهد شامل افزایش هزینه مرتبط با دریافت مراقبت‌های درمانی قبل

هستند. از این حیث حضور مستمر هر دو والد در خانواده و مشارکت فعالانه آن‌ها در قبول مسئولیت‌های معین و فراهم نمودن شرایط جهت رشد و پرورش کودک بسیار حائز اهمیت است. اگر حضور یکی از والدین در اثر مرگ در خانواده قطع شود، آثار بسیار زیان‌بار و عمیقی بر جسم، ذهن و روان کودکان باقی می‌گذارد. از دست دادن مادر برای نوزاد عامل تنش شدیدی به حساب می‌آید که به شکل مشکلات جسمانی یا رفتاری در آن دوره و در زندگی آینده خود را نشان می‌دهد (۲۴).

گاهی با مرگ مادر، خانواده از هم می‌پاشد و با ازدواج مجدد والد مانده، بچه‌ها گرفتار دو نوع زندگی ناخواسته می‌شوند یا مجبورند در شرایط سختی با نامادری زندگی کنند و یا به خانه پدر بزرگ یا مادر بزرگ رفته و یا به دلیل فشار اقتصادی تحمیل شده به خانواده، تحت حضانت یکی از اقوام یا دیگران قرار گیرند که در هر صورت آغاز این زندگی جدید با فرهنگ و تربیت تازه برای هر دو طرف به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان چه بسا دشوار خواهد بود و آن‌ها با ورود به هر یک از محیط‌های جدید، با مشکلات، دلواپسی و ترس‌های درونی متعددی گرفتار می‌شوند که تا خو گرفتن به محیط و آداب تازه محل جدید، آثار تلخ این دوران تا مدت‌ها در ذهن آن‌ها باقی می‌ماند (۲۵).

چنین شرایطی کودک را گرفتار زندگی ناخواسته‌ای می‌کند که خیلی زود یأس و استرس و بسیاری دیگر از آسیب‌های اجتماعی را تجربه خواهد کرد، این امر بر عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی، عزت نفس و موقعیت‌های شغلی و اجتماعی آینده آن‌ها اثرات منفی پایدار و دامنه‌داری خواهد گذاشت (۲۴).

آن‌ها کمتر تمرکز ذهنی دارند و علاقه کمتری به مدرسه و درس نشان می‌دهند، در نوجوانی نیز به‌صورت افرادی سرکش و نافرمان و انتقام‌جو دیده می‌شوند و اغلب دچار عقده حقارت شده، خود کم بین و یا بدبین بار می‌آیند

مرگ مادر منجر به کاهش مصرف شیر مادر و افزایش هزینه خانوار ناشی از تهیه شیر خشک می‌گردد و پیامدهایی از قبیل تأخیر در رشد و تکامل، ابتلا به عفونت‌های نوزادی، سوء تغذیه، افزایش چاقی و نیز ابتلا به بیماری‌های مزمن در بزرگ‌سالی به تدریج در جامعه افزایش می‌یابد که علاوه بر مشکلات فردی، بار مالی هنگفتی در بخش بهداشت و درمان بر دولت تحمیل می‌کند (۲۲).

Ainsworth و همکاران تأثیر مرگ والدین بر رشد کودکان را بررسی کرده و سطوح بسیار بالایی از کوتاه‌قدی (نسبت قد به سن) در کودکان زیر ۵ سال را نشان دادند. این مطالعه نشان داد که احتمال کوتاه‌قدی در کودکانی که مادران خود را از دست بودند بیشتر از کودکانی است که پدر خود را از دست داده‌اند یا با والدین خود زندگی می‌کنند (۲۳).

هزینه‌های روانی ناشی از مرگ مادر بر کودک و خانواده: بعضی ویژگی‌های مثبت عاطفی و روانی تحت تأثیر مراقبت و رفتار پر عاطفه‌ی مادر در کودک شکل می‌گیرد. احساس خوش‌بینی نسبت به زندگی، دیگران و خود و هم‌چنین اعتماد کردن و دیگران را دوست خود دانستن از جمله‌ی این ویژگی‌هاست. نبودن یا از دست دادن مادر در دوره‌ی نوزادی موجب اشکال در شکل‌گیری عواطف مثبت می‌شود و پایه‌های نومی‌دی، انزوا و بدبینی را در کودک پی‌ریزی می‌کند مرگ مادر برای کودک تازه متولد شده پیامدهایی از قبیل آسیب‌های روانی در کودکی و بزرگ‌سالی، بزهکاری و حتی انحرافات جنسی را نیز به دنبال می‌آورد و بدین ترتیب بنیان خانواده را از هم گسسته کرده و احتمال خشونت‌ها و کودک‌آزاری‌ها در چنین خانواده‌ای افزایش می‌یابد (۲۴).

هزینه‌های اجتماعی ناشی از مرگ مادر بر کودک و خانواده: خانواده محل اولیه تکوین شخصیت کودک و زمینه‌ساز تحول و تکامل بعدی او می‌باشد. در چشم کودک خردسال تا سن پیش‌دستانی، پدر و مادر به راستی کل هستی

سه تأخیر در ایران سبب مرگ مادران می‌شود که با از بین بردن آن‌ها می‌توان مرگ‌ومیر مادران ایرانی را بسیار تقلیل داد. این سه تأخیر شامل تأخیر مادر در آگاهی یافتن از حاملگی و به دنبال خدمات رفتن، تأخیر در دستیابی به خدمات و مراقبت‌های بهداشتی و تأخیر در ارائه خدمات باکیفیت می‌باشد.

علاوه بر این، مبارزه با آن دسته از عوامل اجتماعی - فرهنگی که بر مرگ مادران اثر می‌گذارند (مانند بی‌سوادی زنان، تبعیض ناشی از محیط اجتماعی - فرهنگی، بدی وضع تغذیه و نارسایی بهداشت محیط زیست) بسیار اهمیت دارد. این کار مستلزم پیشرفت اقتصادی اجتماعی جامعه از طریق دخالت فعال جامعه و سیستم سیاسی - اقتصادی دولت است. سیاست‌های دولت باید به گونه‌ای باشد که موانع دستیابی زنان به خدمات بهداشتی را از میان بردارد. لذا سطوح مرگ‌ومیر مادران منعکس‌کننده عملکرد نظام دولتی به‌خصوص نظام خدمات بهداشتی هر کشور است. می‌توان اظهار داشت که ارتقای درآمد سرانه، تحصیلات به‌خصوص مادر خانوار و در نهایت افزایش شاخص توسعه انسانی می‌تواند منجر به کاهش مرگ‌ومیر مادران شود. ایجاد اشتغال برای جوانان و سرپرستان خانوارها و همچنین تشویق مردم برای کسب آگاهی و سواد بهداشتی مداخله‌ای بسیار ضروری در زمینه ارتقای سلامت مادران خواهد بود.

این نکته نشان‌دهنده لزوم تقویت نظام ارائه خدمات بهداشتی - درمانی به‌منظور تأمین مراقبت‌های لازم برای زنان در هر زمان و مکانی است. لذا مسیری بس طولانی پیش روی تمامی کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه است تا با انجام اقدامات مؤثر برای ارتقای سلامت مادر باعث کاهش هزینه‌های تحمیل شده بر خانواده و جامعه ناشی از مرگ مادر شوند.

و معمولاً اطرافیان را در مشکلات و گرفتاری‌های خویش مقصر می‌دانند (۲۵).

تأثیر مرگ والدین بر تحصیلات کودکان، مطالعات نشان داده‌اند کودکانی که مادر خود را از دست داده‌اند، نرخ ثبت نام در مدارس در آن‌ها تا حدودی پایین‌تر است. در برخی موارد، چون خانواده دیگر قادر به پرداخت هزینه‌های مدرسه فرزند خود نمی‌باشند، کودکان ترک تحصیل کرده و کودکانی که قادر به باقی ماندن در مدارس هستند اغلب زمان کمتری برای حضور در مدرسه دارند چرا که آن‌ها وظیفه مراقبت از خواهر و برادر کوچک‌تر خود را در خانواده به عهده دارند (۲۳).

لذا مرگ مادران به شیوه‌های مختلف کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و این کودکان ممکن است از وقایع جمعیتی (به‌عنوان مثال، مرگ، مهاجرت، ازدواج زود هنگام)، ناکافی بودن مراقبت (تغذیه و مراقبت‌های بهداشتی ضعیف) و همچنین فقدان انگیزه برای زندگی بهتر رنج ببرند. علاوه بر این، هزینه‌های اقتصادی مرتبط با مرگ مادر، کودکان را بیشتر از سایر اعضای خانواده تحت تأثیر قرار می‌دهد (۲۶).

نتیجه‌گیری

با توجه به تأثیر مرگ مادر بر سلامت خانواده، بقای نوزادان، سلامت کودکان بازمانده و بهره‌وری اقتصادی در دنیا باید تسریع به تلاش و تقویت در امور زیر گردد:

- اطمینان از دسترسی همگانی به مراقبت‌های باروری و مراقبت‌های بهداشتی مادر و کودک
- بهبود کیفیت خدمات سلامت، از جمله مراقبت‌های اورژانس زنان
- تقویت خدمات ارجاع
- بهبود پشتیبانی مالی و اجتماعی برای زنان و خانواده مواجهه با بحران سلامت مادران

References

1. Management & planning organization, Islamic Republic of Iran. Maternal Health Programme in the Fourth social, economic and cultural Development Plan. Tehran. Management & planning organization press. 2005-2009
2. Hogan MC, Foreman KJ, Naghavi M, Ahn SY, Wang M, Makela SM, et al. Maternal mortality for 181 countries, 1980–2008: a systematic analysis of progress towards Millennium Development Goal 5. *The Lancet*. 2010;375(9726):1609-23.
3. Ijadunola KT, Ijadunola MY, Esimai OA, Abiona TC. New paradigm old thinking: the case for emergency obstetric care in the prevention of maternal mortality in Nigeria. *BMC women's Health*. 2010; 10(1):6.
4. Shamshiri milani H. Mothers Health. In: Hatami H, Razavi M, Eftekhari Ardabili H, Majlesi. Public Health, 2th ed. Tehran: Arjmand publisher. 2006:1664-7
5. Farokh Islamlou HR, Nan Bakhsh F, Heshmati F, Amirabi A. Epidemiological of maternal mortality in the West Azerbaijan province 2001-2005. *The Journal of Urmia University of Medical Sciences*. 2006; 17(1):23-31. (In persian)
6. Mohammadinia N, Samiezadeh Toosi T, Rezaei MA, Rostaei F. Investigating the Frequency and Effective Factors on Maternal Mortality in Sistan and Baluchistan Province, Iran, 2002-2009. *The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility*. 2013;16(44):2834.
7. Rajaei M, Zare S, Dadipour S, Fallahi S, Rajaei F, Mobarakabadi A, et al. Determining the frequency and causes of maternal mortality in hormozgan province, Iran during 2005-2011. *The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility*. 2014;16(87):9-14.
8. WHO U. UNFPA, The World Bank and the United Nations Population Division. Trends in maternal mortality. 2013:1-68.
9. Farshbaf A, Malekoti G. Education material for teachers of midwifery/midwifery education modules, foundation module the midwife in the community. 2th ed. Tabriz: faculty of nursing and midwifery: 2012.
10. International Center for Research on Women. A price too high to bear: the costs of maternal mortality to families and communities. 2014. Retrieved from: http://www.icrw.org/files/publications/TB_Price_v3.pdf
11. Souza JP, Cecatti JG, Parpinelli MA, Serruya SJ, Amaral E. Appropriate criteria for identification of near-miss maternal morbidity in tertiary care facilities: a cross sectional study. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 2007;7(1):20.
12. Stover J, Ross J. How increased contraceptive use has reduced maternal mortality. *Maternal and Child Health Journal*. 2010;14(5):687-95.
13. McNamee P, Ternent L, Hussein J. Barriers in accessing maternal healthcare: evidence from low-and middle-income countries. *Expert Review of Pharmacoeconomics and Outcomes Research*. 2009;9(1):41-8.
14. Report on the performance and achievements of the maternal death care system in 2011, Ministry of Health and Medical Education. Health Deputy, Population Health Office, Family and Schools. Mothers Health Affairs
15. Lorentzen, T. and E. Dhl (2005), "Active Labour Market programs in Norway: Are They Helpful for Social Assistance Recipients?", *Journal of European Social Policy*, Vol. 15(1), pp. 27-45
16. Gender and Development MENA region, the status of women in the public sphere [Internet]. Available from: <http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Publications/20262261/genderfarsi.pdf>
17. World Health Organization. WHO guide to identifying the economic consequences of disease and injury. 2009: 1-136.
18. Kirigia JM, Oluwole D, Mwabo GM, Gatwiri D, Kainyu LH. Effects of maternal mortality on gross domestic product (GDP) in the WHO African region. *African Journal of Health Sciences*. 2006;13(1):86-95.
19. Bagheri K. A fatherless child psychology. Tehran: Tarbiat Publication; 1994.
20. Ministry of Health and Medical Education. Health Deputy, Population Health Office, Family and Schools. Mothers Health Affairs. Maternity Death Care Booklet of the Ministry of Health and Medical Education, Third edition (Second Review), Tehran. Management & planning organization press; 2015.

21. Management & planning organization, Islamic Republic of Iran. Health Department of the Ministry of Health and Medical Education, monitoring and evaluation of reproductive health programs (IMES), Tehran. Management & planning organization press. 2005
22. Ainsworth M, Semali I. The impact of adult deaths on the nutritional status of children. Washington: World Bank; 1998.
23. Burlap MA. Social problems divorce .1st ed. Tehran: Amir Kabir Publications; 2003.
24. Mason PH, Kigan J, Houston A, Conjurer J. Translation: Yasaei M. Child development and personality. 19th ed. Tehran: Maad Publication; 2001.
25. Razzaque A, Hossain MA, DaVanzo J, Hoque ME, Alam N, Bhuiya A, et al. Effect of maternal mortality on survival of under-five children: evidence from Matlab, Bangladesh. Asian Population Studies. 2014;10(1):60-74.